

Příležitosti a bariéry integrace azylantů a azylantek do české společnosti z pohledu žen a mužů

Andrea Krchová, Hana Víznerová

Abstrakt:

Článek shrnuje vybrané poznatky z kvalitativního šetření, které proběhlo v rámci projektu „Diskriminace azylantů a azylantek v ČR z genderové perspektivy“, a věnuje se také doporučením, která z těchto poznatků vzešla. Výstupy z projektu, který realizovala Evropská kontaktní skupina v České republice v období od července 2007 do června 2008,¹ byly zveřejněny ve stejnojmenné publikaci.

***

Cílem výzkumu bylo zjistit zkušenosti a názory azylantů a azylantek na jejich život v České republice v období po udělení mezinárodní ochrany (azyly) a následně je v přístupné formě zprostředkovat české veřejnosti. Zajímalo nás, jak azylanti a azylantky vnímají své postavení v české společnosti, zda se setkali s diskriminací a nerovným zacházením, a pokud ano, v jaké oblasti a v jaké formě.

Výzkum vycházel z kvalitativní metodologie sběru a analýzy dat. Naším záměrem bylo zmapovat v co nejširším měřítku situaci azylantů a azylantek. Hovořily jsme tudíž s lidmi, kteří se nacházejí v různých podmínkách a obdobích integračního procesu (tzn. s lidmi, kteří pobývají v České republice od necelého roku až po dobu několika let), s azylanty a azylantkami žijícími v integračních azylových střediscích nebo mimo ně a v různých krajích, městech a obcích České republiky.²

Tematické okruhy každého uskutečněného rozhovoru se týkaly zásadních oblastí procesu integrace: začlenění do pracovního trhu, sociálního zabezpečení, zdravotní péče, přístupu

---

¹ Publikace je k dispozici zdarma (poštovné a balné) na adrese Evropská kontaktní skupina v České republice, Žitná 45, 110 00 Praha 1, emailu andrea.krchova@ecgnet.cz nebo telefonu 222 211 799. Bližší informace: www.ekscr.cz.

² Uskutečnily jsme celkem 30 hloubkových rozhovorů s azylanty a azylantkami a pět rozhovorů s pracovníky a pracovníci úřadů práce v různých krajích ČR. Genderová dimenze výzkumu byla obsažena již při výběru respondentů a respondentek. Hovořily jsme s 15 ženami a 14 muži (jeden rozhovor byl opakovaný).

k informacím a vzdělání, vztahů s majoritou, bydlení či institucionální a legislativní sféry. Ptaly jsme se také na důvody a průběh nucené migrace a podmínky života v České republice v období žádání o mezinárodní ochranu. Jednotlivé rozhovory se vždy přizpůsobovaly tématům, která byla pro samotného respondenta či samotnou respondentku významná. Výsledkem (a cílem) těchto rozhovorů je zachycení subjektivního prožívání a reflexe problematických témat a získání hlubokého, podrobného a komplexního obrazu o zkušenostech, názorech a životních podmínkách vybrané skupiny dotazovaných osob.

Za účelem doplnění tohoto obrazu o názory lidí, kteří s azylanty a azylantkami pracují, jsme realizovaly také sekundární výzkum – rozhovory s pracovníky a pracovníci úřadů práce.

Genderová perspektiva výzkumu

Ve výzkumu jsme kladly důraz na zkoumání genderových aspektů nucené migrace a procesu integrace azylantů a azylantek do majoritní společnosti. V českém prostředí není oproti zahraničí genderové hledisko v souvislosti s problematikou nucené migrace a integrace azylantů a azylantek dostatečně zohledňováno. Smyslem takto zaměřeného výzkumu bylo upozornit na skutečnost, že ženy a muži se mohou setkávat s odlišnými překážkami při migraci a integraci a mohou zažívat genderově specifické problémy či diskriminaci na základě pohlaví.

Jak jsme zaznamenaly v rozhovorech s respondenty a respondentkami, z genderového hlediska se odlišné prožívání zkušenosti nucené migrace a budování nového života v podmínkách jiné země projevuje jak v situacích spojených s veřejnou a pracovní sférou (například diskriminace na základě pohlaví a nerovné příležitosti žen a mužů na trhu práce), tak v soukromém životě. V rozhovorech zaznívalo téma proměny uspořádání genderových rolí v partnerství a v rodině a s nimi spojenými povinnostmi, pracemi a zodpovědností, se kterou se přichozí museli vyrovnávat. Důvodem těchto změn je rozdílný způsob života v odlišném sociokulturním prostředí. Role a postavení žen a mužů se v českém (evropském) kontextu často liší od uznávaných tradic a společenských norem platných v zemích původu dotazovaných. Kulturní vlivy (například odlišné vnímání postavení ženy ve společnosti a s tím spojené příležitosti realizovat se nejen v soukromé, ale rovněž ve veřejné, resp. pracovní sféře) zde působí zároveň s ekonomickým tlakem a požadují či umožňují, aby na pracovní trh vstupovali muži i ženy z uprchlických rodin.

V následující citaci popisuje respondent, jakým způsobem se změnily role v jeho rodině a jak je pro přichozí obtížné se s touto proměnou vyrovnávat.

„Nejtěžší byla, no, my jsme změnili, ani neřeknu, co pro mě bylo nejtěžší. Pro mě, že jsme změnili takový vnitřní - mezi sebou v rodině - přístup a zvyk, protože tam měli nějaký jiný tradice: já jsem pracoval jakoby víc a vydělal tam peníze a manželka byla doma a starala se o děti a o mě. (...) A tady se samozřejmě všechno změnilo, protože já už nemohl splňovat tu roli a jeden by měl pracovat a vydělávat peníze na byt a manželka by seděla doma a starala se o

dcerky atd. My jsme měli takovej nátlak, že musíme samozřejmě pracovat oba dva a pořád. (...) Prostě rychlá radikální změna a málokdo to vydrží. No ženy to trošičku možná zvládají líp, protože vy jste tak už natrénovaný, ty změny líp zvládáte. Ale muži, já když koukám nejenom na sebe, ale na kamarády, tak ti prostě hodně těžce ty změny zvládají, ve vztahu mezi sebou atd., oni se mění.“ (azylant z Ruska)

Ve vyprávění respondentů a respondentek jsme se také setkaly se zkušenostmi, které odrážely negativní dopady podmínek života v emigraci na osobní život azylantů a azylantek. Příkladem je situace, kdy omezené pracovní příležitosti znemožňují uplatnit se ve své profesi, to má za následek výrazný pokles socioekonomického postavení a nemožnost naplnit navyklé role a dosavadní způsob života. To vede ke konfliktům v soukromém životě a k rozpadu partnerského vztahu a rodiny.

„Manžel tady nevydržel. (...) Snažil se pracovat, pracoval v mlíkárně, dělal přesčasy, dostával málo peněz, byl unavený každý den, z té fyzicky těžké práce. No jemu bylo zatěžko tady zvyknout, měnit ten svůj styl života, který se mnou měl. My ženský nějak ještě na to lehčeji připravujeme se než muži.“ (azylantka z Kyrgyzstánu)

Vnímání diskriminace

Výzkum potvrdil, že neinformovanost ohledně vlastních práv spojených se statutem azylanta a azylantky přispívá k příležitostem pro diskriminační jednání ze strany majority. Samotní azylanti a azylantky si často nejsou vědomi nerovného zacházení a téma diskriminace nereflktují či neproblematizují. Tato situace vychází nejen z jejich neznalosti, ale je i následkem zkušeností ze země původu, útěku a života v podmínkách čekání na azyl a jeho úspěšného získání. Měřítka pro hodnocení rovného či nerovného postavení ve společnosti se posouvají, u některých azylantů a azylantek se také objevují pocity vděčnosti, smíření či rezignace. Přestože někteří respondenti a některé respondentky upozorňují na situace, kdy jim byl například odepřen přístup ke zdrojům a službám, na které mají nárok, bylo pro ně obtížné se bránit (například kvůli nejistotě či obavám) a svá práva prosazovat.

Z jejich výpovědí vyplývá, že se s určitými formami nerovného zacházení, například ze strany zástupců a zástupkyň veřejné správy, setkali. Tento přístup vychází z předsudků a stereotypního vnímání cizinců a cizinek ze strany majoritní společnosti a zároveň z nedostatečné informovanosti týkající se postavení, práv a povinností spojených se statutem uznaného azylanta či azylantky v České republice.

„Oni už berou všechny lidi najednou. Každý má jako černý vlasy, tak to je terorista. To není správné. Každý Mohamed není terorista..., aby brali jako, že člověk je člověk, jo, nekoukali na jméno, jako jestli Mahomed je nebo Alexandr, aby to brali člověk jako člověk.“ (azylant ze Sýrie)

Výsledky výzkumu také poukázaly na problematiku propojenosti a kumulace získaných či připsaných statusů, jakými je věk, pohlaví, etnicita, fyzické charakteristiky či národnostní příslušnost. Azylantí a azylantky se tak nachází v pozici vícenásobného znevýhodnění.

Jazyková bariéra

Osvojení si jazyka cílové země je pro příchozí jedním z nejdůležitějších integračních kroků. Respondenti a respondentky často zdůrazňovali, jak je důležité dorozumět se v českém jazyce, zejména při hledání práce. Zároveň však uváděli překážky, které jim znemožňovaly nebo znemožňují vzdělávat se v této oblasti. Při hodnocení výuky v rámci státního integračního programu vidí azylantí a azylantky problém zejména v nedostatečném hodinovém rozsahu kurzu a v jeho zaměření na získání pouze základní znalosti českého jazyka. Chybí nabídka výuky pro pokročilé, odborné/profesionální češtiny či znalostí jazyka, které jsou nezbytné například při jednání na úřadech.

„No tak ty kurzy, co jsme byli, tak ty byly, ta slovíčka jsme se učili český, které musíme kontaktovat s lidmi venku, jako obchod, nebo práce nebo něco takovýho. A právě že ty slova, které se používají v úřadě, ty jsme nerozuměli, to jsme neučili. A když jsme z úřadu dostali nějaký papír, tak napůl rozuměli a napůl nerozuměli, co tam je. (...) Protože ty slova jsou hodně jako těch úřadových, které nerozumíme.“ (azylantka z Moldavska)

Respondenti a respondentky retrospektivně hodnotili svou situaci a mnozí z nich sebekriticky uznávají, že se jazyk měli učit v době, kdy měli dostatek volného času, se kterým neuměli naložit. Uznávají, že by jim alespoň částečná znalost jazyka pomohla se v české společnosti rychleji a lépe zorientovat.

„Na (název města, pozn. aut.) když my bydleli sedm měsíců a nic nedělali, měli chodit na češtinu. (...) Protože nikdo, ani jedna ženská nechodila tam. Učitelka chodila každý den do práce a nikdo k ní nechodil. Ten český. Protože všichni seděli a mysleli: jak budu jechat z Česka, jak budu jechat z Česka? (...) Měli a nechodili. Nikdo nechodil. Já nic nechtěla. I česky učit nechodila, protože myslela: když dostanu azyl, tak budu učit. A všichni taky: když dostanu, tak budu učit. Když by já znala, što já budu to tak potřebovat, já by chodila tam na tu gramatiku.“ (azylantka z Čečenska)

Nabízené jazykové kurzy také nezohledňují dostatečně individuální potřeby azylantů a azylanteček, a to zejména pokud jde o nabídku jazykových kurzů mimo území Prahy a dalších větších měst. Individuální přístup je na místě v situacích, kdy má účastník či účastnice specifické požadavky například v souvislosti s potřebou vzdělávat se v odborné češtině vyplývající ze snahy využít pracovní praxi ze země původu a nutnosti přizpůsobit původní kvalifikaci a vzdělání českému pracovnímu trhu.

V praxi je často nemožné absolvovat bezplatné kurzy nabízené v rámci státního integračního programu. Nabídka kurzů, jak vyplývá z výpovědí respondentů a respondentek, nezohledňuje

jejich pracovní či rodinné závazky. Tento problém se dotýká mužů i žen. Dělbá práce a genderových rolí v rodině se odráží v příležitostech mužů a žen účastnit se výuky a dále se vzdělávat. Péče o děti znevýhodňuje zejména ženy, které se potřebují naučit česky a zároveň tu hraje roli jejich neinformovanost (zmiňovaly, že jim chybí informace ohledně individuální formy výuky či možností využívání služeb náhradní péče o děti). V rodinách s tradičním rozdělením rolí, kdy muž je zaměstnan, zatímco žena má na starosti práci v domácnosti a péči o děti, dopadá znevýhodnění zapříčiněné pracovním vytížením spíše na muže.

Ekonomická integrace – pracovní život azylantů a azylantek

Pro azylanty či azylantky je získání placeného zaměstnání důležitou součástí začlenění do majoritní společnosti, kdy se stávají ekonomicky soběstačnými a nezávislymi na podpoře ze strany státu či nevládních organizací. Právě získání placené práce jim významně pomáhá v návratu do běžného života a získání vlastní důstojnosti a seberealizace.

Azylanti a azylantky, se kterými jsme uskutečnily rozhovor, se při vstupu na pracovní trh i v zaměstnání setkávali/setkávají s nerovným zacházením. Diskriminační jednání ze strany zaměstnavatelů bylo tématem, které se v rozhovorech často objevovalo. Respondenti a respondentky vnímají stereotypní uvažování české majority ve vztahu k cizincům a k cizinkám, stejně jako obavy vyplývající z předsudků a neinformovanosti zaměstnavatelů. Ti se často obávají složité administrace při zaměstnávání cizinců a cizinek a nejsou informováni o tom, že postavení azylantů je v pracovních-právní oblasti stejné jako postavení občanů.

„Anebo i když dostaneš nabídku z úřadu práce. (...) Dostala jsem nabídku, přišla a ona mě dvě hodiny vyptávala, kdo jsem – cikánka, Češka nebo Ukrajinka. Pak řekla: ‘To je jedno’ a pak řekla: ‘Je obsazeno.’“ (azylantka z Arménie / Ruska)

Téma diskriminace na základě pohlaví a nerovné příležitosti mužů a žen v pracovní sféře reflektovala jedna z respondentek, podle které genderová příslušnost více než etnicita či národnost staví člověka do nerovné pozice ve společnosti.

„Myslím, že stoprocentně se to odráží ve finančním ohodnocení, ale myslím, že to je už druhotná otázka, protože ta základní otázka bude znít prostě, vezmou tě, nevezmou. A když tě vezmou, tak prostě ti už od začátku nabídnou jiný plat, než by nabídli muži.“ (azylantka z Běloruska)

Diskriminace na základě pohlaví v sobě zahrnuje rovněž nerovné zacházení z důvodu rodičovství, resp. výkonu rodičovských povinností spojených s péčí a výchovou dětí. Projevuje se v přístupu na pracovní trh, v podmínkách v zaměstnání nebo přístupu ke vzdělávání. Stereotypní prisuzování rodičovské role a povinností spojených s péčí o děti ženám často vede k odmítání žen v přijímání do zaměstnání.

„No, když dozvěděli, že mám čtyři děti a takový jako malý, řekli, že ne, nechtějí prostě. Tak je situace taková, že v práci mě nechtějí, protože mám děti. (...) No, to je diskriminace, jo, to je takový evropský styl. To je jasný, že to se týká mě. (...) Jako ženy, jo. Já se s tím potkávám, protože to je jasný, to je vidět, že nechtějí mít problém, nechtějí, protože jasný, když mám děti, a když každý začne být nemocný. A my máme doma takový kolotoč jeden, druhý, třetí, čtvrtý, a tak měsíc prostě já musím být doma. A když já nepůjdu do zaměstnání, kdo bude pracovat? To je jasný. Zaměstnavatel nechce. Ale taky co se týká (jméno manžela, pozn. aut.). Kvůli tomu musí mít prostě důstojný plat, když má čtyři děti, musí mít důstojný plat. A s tím taky nikdo nepočítá.“ (azylantka z Kazachstánu)

Omezené možnosti sladování péče o děti a pracovních povinností, které vyplývají mimo jiné z chybějícího rodinného zázemí v emigraci, znevýhodňují rodiče v přístupu k zaměstnání.

„No, jenom možná, že těžko je v tom, že v českých rodinách, například mladá rodina, Češi mají rodiče vedle, které můžou pomáhat, můžou sedět s dětmi. A my toho nemáme. Jako například, kdybych já teďko našla práci, tak bych neměla s kým zastavit dítě, to je problém, že nemáme rodinu, někoho příbuzného, že nemáme blízko.“ (azylantka z Moldavska)

Základní východisko v úsilí o začlenění na pracovní trh představuje pro azylanty a azylantky pomoc úřadů práce. V jejich kompetenci je podpora zaměstnanosti azylantů a azylantek, která je součástí integrační podpory státu. Spočívá v nabídce tzv. individuálního akčního plánu, tedy ve zvýšené péči při zprostředkování zaměstnání. Ze zkušenosti pracovníků a pracovních úřadů práce však vyplývá, že azylanti a azylantky tuto nabídku z důvodu jazykové bariéry odmítají. Zásadním problémem, který zdůrazňovali samotní azylanti/ky, je odmítání ze strany zaměstnavatelů, kteří úřadům práce nabízejí volná pracovní místa a nedostatečná spolupráce mezi těmito úřady a zaměstnavateli.

Závěr

Výzkum poukázal zejména na nedostatečné (často základní) znalosti a informovanost na straně české majority, chybějící porozumění a pochopení situace uprchlíků. Zvýšením informovanosti české majority lze předcházet diskriminačnímu jednání, stejně významná je podpora samotných azylantů a azylantek zejména v počátcích jejich života v České republice. Tato podpora spočívá v pomoci zorientovat se v českém prostředí a v poskytnutí nezbytných informací potřebných pro následné samostatné zapojení do majoritní společnosti.

Z výzkumu také vyplývá, že je nezbytné v azylové legislativě a praxi více zohledňovat genderová specifika integrace. Rovněž v politice a praxi při prosazování rovných příležitostí žen a mužů v české společnosti je nutné uznávat specifické potřeby a postavení žen a mužů z etnických a národnostních menšin a cizinců a cizinek se statutem azylanta či azylantky.

Autorky:

***Andrea Krchová**, antropoložka, pracuje v Evropské kontaktní skupině jako výzkumná pracovníce.*

***Hana Víznerová**, socioložka, pracuje v Evropské kontaktní skupině jako výzkumná pracovníce.*

Evropská kontaktní skupina v České republice je nevládní nezisková organizace, která prosazuje rovné příležitosti mezi muži a ženami, bojuje proti rasismu a diskriminaci a mění zažité stereotypy a předsudky v ČR i v Evropě.

Tento projekt byl podpořen grantem z Islandu, Lichtenštejnska a Norska v rámci Finančního mechanismu EHP a Norského finančního mechanismu prostřednictvím Nadace rozvoje občanské společnosti.

**nadace rozvoje
občanské společnosti**